

MARTYNA PŁOWUSZYŃSKA

ORCID 0000-0002-5584-947X

Fundacja „Strachota”
we Wrocławiu

SERIAL JAKO MEDIUM EDUKACYJNE, CZYLI MŁODZIEŻ I RODZINA W SERIALACH „EUFORIA” I „13 POWODÓW”

ABSTRACT. Płowuszyńska Martyna, *Serial jako medium edukacyjne, czyli młodzież i rodzina w serialach „Euforia” i „13 powodów”* [A TV series as an Educational Medium – Youth and Family in the *Euforia* and *13 Reasons Why* Series]. *Studia Edukacyjne* no. 66, 2022, Poznań 2022, pp. 135-155. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. DOI: 10.14746/se.2022.66.10

Popular culture surrounds us all and becomes an indispensable part of our lives, which is why it is important to conduct research in this field. The article is based on two series dedicated to youth, *Euforia* and *13 Reasons Why*. In this text, I described the educational potential of popular culture, introduced the phenomenon of the series and mentioned these types. Moreover, I included information about what attracts the viewer to this type of audiovisual messages. The dominant topic in this analysis of the series is the intra-family relations of young people. I described parenting styles, relationships in adolescent families, family types, conflict issues in families, and the trust and autonomy of adolescents. The crucial important issue of social, emotional and spiritual orphanage was raised, too.

Key words: popular culture, education, TV series

Kultura popularna i edukacja

Część społeczeństwa skłonna jest do degradowania popkultury, niedoceniając jej siły. Jednakże, jest ona obecna w życiu codziennym każdego człowieka, a co ważniejsze – kształtuje go oraz nadaje sens jego światu, w którym funkcjonuje¹. Bez względu na świadomość istnienia popkultury, wzorce, które przekazuje, są odbierane przez społeczeństwo. Ponadto, działa-

¹ W. Jakubowski, *Popkulturowe ilustracje utopii społecznych, czyli o edukacyjnym potencjale kultury popularnej*, Utopia i Edukacja, 2020, 4, s. 93.

nia mające na celu przybliżenie postaci sławnych artystów, pisarzy za pomocą na przykład zabawek, postaci w grach, filmach, mogą pomagać we wchodzeniu w kulturę wysoką².

Cenne są słowa Zbyszka Melosika, który głosi, że

ignorowanie kultury popularnej jest równoznaczne z ignorowaniem młodzieży i przynosi nieuchronnie ignorowanie pedagogiki przez młodzież, a (...) kultura popularna (a wraz z nią media) może stanowić płaszczyznę działania pedagogicznego³.

Należy pamiętać, że kultura popularna daje wybór dostępnych twórczości, a co za tym idzie – zaspokaja skrajne potrzeby różnych jednostek⁴. Jest uniwersalna i może być wyznacznikiem wyzwolenia, związanego z emancypacją od dominującej kultury⁵. Popkultura jest miejscem, gdzie można podzielić się wielością punktów widzenia, a sposoby interpretacji są zależne wyłącznie od odbiorcy⁶. Ponadto, stanowi pole inspiracji – to właśnie kultura popularna kreuje modę i styl życia, wpaja ludziom aspiracje⁷. Różnorodność kultury i jej ciągłą zmianę dobrze podsumował Marek Krajewski mówiąc, że niezaprzeczalnie jest ona najbardziej dynamicznie zmieniającą się kulturą i nie można wskazać limitów popkultury⁸. Ludzkość obcuje z nią cały czas, bezustannie ją wchłania, żyje nią⁹.

Jak podkreślał Marian Golka, kultura masowa i kultura popularna mają wiele wspólnego, niemniej jednak różnią się między sobą. M. Golka podkreślał także, że ich wspólnym mianownikiem jest duża liczba odbiorców¹⁰. Kultura popularna ma cechy kultury ludowej, ponieważ jest niezależna od władz Kościoła, mediów, tworzy tożsamość, można dostrzec bezpośredni kontakt twórcy z odbiorcą, lecz, jak zostało to już wspomniane, nie należy

² M. Szumera, *Biografie na Facebooku*, [w:] *Pedagogika kultury popularnej – teorie metody, obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2017, s. 347.

³ Z. Melosik, *Mass media, tożsamość i rekonstrukcje kultury współczesnej*, Poznań 2012, s. 18, cyt. za P. Wierzba, *Edukacja w czasach popkultury. Pedagogika kultury popularnej we współczesnej praktyce edukacyjnej*, *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 2015, 18, 2, s. 24.

⁴ W. Jakubowski, *Media i kultura popularna jako obszar studiów nad edukacją*, *Studia Edukacyjne*, 2014, 30, s. 95.

⁵ Tamże.

⁶ W. Jakubowski, *Fifty Years After, czyli kilka refleksji o dzisiejszej kulturze młodzieżowej*, *Studia Edukacyjne*, 2017, 46, s. 119.

⁷ W. Kiwior, *Edukacyjne i socjalizacyjne aspekty kultury popularnej. Fascynacje literackie młodych Polaków*, *Ogrody Nauk i Sztuk*, 2014, s. 131.

⁸ M. Sokołowski, *Mass culture versus popular culture*, Olsztyn 2012, s. 313.

⁹ A. Drabina, *Męskość i homoseksualizm w popkulturze – tożsamość gejów w wybranych współcześnie filmach i serialach. Zarys problematyki*, [w:] *Genderowe filtry. Różnorodność doświadczenia i percepcji płci w przestrzeni publicznej i prywatnej*, red. D. Majka-Rostek, E. Banaszak, P. Czajkowski, Wrocław 2015, s. 78.

¹⁰ M. Golka, *Socjologia kultury*, Warszawa 2008; M. Sokołowski, *Mass culture*, s. 312.

zamiennie nazywać jej kulturą masową¹¹. Kultura masowa, zdaniem Johna Fiske, jest terminem dla tych, którzy wierzą, że „towary produkowane i rozpowszechniane przez przemysł kulturowy mogą wpłynąć na zniwelowanie różnic społecznych”¹².

Ważne jest podkreślenie, iż kultura popularna jest sposobem na łączenie odmiennych rzeczywistości młodzieży pochodzącej z różnych stron świata¹³. Co ciekawe, otacza ona społeczeństwo do tego stopnia, że staje się wręcz przezroczysta „jesteśmy jej użytkownikami, zazwyczaj nie zdając sobie z tego sprawy”¹⁴. Dzięki przekazowi popkultury kreowane są ludzkie postawy, pryzmaty roli płci, rodziny, określonego stylu życia, co wiąże się z całościową edukacją człowieka¹⁵. Nawiązując do całościowej edukacji, można przytoczyć słowa Kamili Rudnickiej, która mówi, że „uczenie się nie kończy się wraz z otrzymaniem dyplomu, trwa permanentnie do końca życia, nawet jeśli nie jesteśmy tego świadomi”¹⁶. Należy pamiętać, że edukacja nie jest przeprowadzana tylko za pomocą edukacji formalnej w murach szkoły, Kościoła, czy muzeum. Nie jest ona stała, a jednostki, do których edukacja jest kierowana cechują się różnorodnością wiekową¹⁷. Biorąc pod uwagę fakt, iż odbiorcami kultury popularnej, w większym bądź mniejszym stopniu, jest całe społeczeństwo, nie możemy zapominać, jakie podłoże edukacyjne ona ze sobą niesie. Warto przywołać tu słowa Zbyszka Melosika, który podkreśla, że „luka między rzeczywistością nastolatków a rzeczywistością, która istnieje w umysłach pedagogów jest coraz większa”¹⁸. Powyższy cytat również nawiązuje do tego, że edukacja formalna nie zawsze oddziałuje na wychowanków w sposób adekwatny, ponieważ często nie rozumieją oni, czego się od nich wymaga. Mają inny punkt widzenia, niż pedagodzy, którzy pracują z jednostką.

¹¹ W. Jakubowski, *Media i kultura popularna*, s. 96.

¹² W. Jakubowski, *Edukacja wobec kultury globalnej (media i kultura globalna jako wyzwanie edukacyjne)*, *Kultura – Historia – Globalizacja*, 2007, 1, s. 22.

¹³ P. Wierzba, *Edukacja w czasach popkultury*, s. 27.

¹⁴ J. Anioł, „Gorsza” i „lepsza” popkultura. O „kłopotliwych” obszarach kultury popularnej w perspektywie pedagogiki krytycznej, [w:] *Pedagogika kultury popularnej – teorie, metody i obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2016, s. 98.

¹⁵ Tamże, s. 76.

¹⁶ K. Rudnicka, *Edukacja mimowolna. W poszukiwaniu nowych przestrzeni edukacyjnych w społeczeństwie konsumpcyjnym*, [w:] *Kultura i edukacja (konteksty i kontrowersje)*, red. W. Jakubowski, Kraków 2010, s. 167.

¹⁷ Tamże, s. 168.

¹⁸ Z. Melosik, *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*, [w:] *Edukacja – społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*, red. M. Cylkowska-Nowak, Poznań 2000, s. 378, cyt. za: A. Wiśniewska, *Seriale telewizyjne i jego bohaterowie w przestrzeni edukacyjnej*, *Przegląd Pedagogiczny*, 2007, 1, s. 181.

Serial jako miejsce uczenia się

Jednym z innowacyjnych nośników kultury jest serial. Można powiedzieć, że stanowi dla niektórych jednostek pewnego rodzaju okno na świat. Dzięki nim mają one szansę dowiedzieć się, jak wyglądają tropikalne wyspy czy nieprzystępne szczyty gór, a także jakie tradycje posiadają mieszkańcy tamtych zakątków. Dodatkowo, widz może poznać ciekawe informacje historyczne czy też przyrodnicze bez opuszczania swoich „czterech ścian”. Ponadto, serial może wywierać znaczący wpływ na człowieka – oddziaływać na niego w sposób nieprzewidywany, jednocześnie go socjalizując.

Rodzaje seriali

Denis McQuail wyróżnił specyficzne cechy, według których następuje określenie podziału danego serialu na różne gatunki. Są nimi:

- 1) charakterystyczne cechy rozpoznane przez widza, nadawcę i producenta;
- 2) zróżnicowanie danych gatunków ze względu na funkcję, jaką pełnią, formę oraz przekonania, jakie są w nich prezentowane;
- 3) przejawianie określonego zbioru pojęć i obrazów, którymi operują i wplatają w struktury narracyjne, a także akcję serialu;
- 4) rozwijanie się według pewnej pierwotnej formy gatunkowej¹⁹.

Należy wspomnieć również o podziale na dwie *antologie*, z którymi spotykamy się podczas oglądania seriali. Antologia klasyczna opiera się na modelu, w którym każdy odcinek jest oddzielną opowieścią, niemającą nic wspólnego z pozostałymi odcinkami zawartymi w całej serii. Przykładem antologii klasycznej może być serial kryminalny „Criminals”. Drugi rodzaj to taki, w którym każdy sezon opowiada inną historię niż poprzedni, na przykład serial „American Horror Story”, łączący elementy *fantasy* i *horroru*²⁰. Elastyczność w oglądaniu, jaką posiada widz, w tego typu serialach sprowadza się do wyboru poszczególnych odcinków, sezonów, które chce zobaczyć – takich, które odpowiadają jego upodobaniom, wyznawanemu światopoglądowi czy nastrojowi, z jakim zaczyna oglądać serial²¹.

Pierwszym typem serialu, który zostanie opisany, jest miniserial, obecnie coraz bardziej popularny. Składa się z jednego sezonu, w którym mamy do obejrzenia trzy dziesięćdziesięciminutowe odcinki. Przykładem może być

¹⁹ D. McQuail, *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2008, s. 365, cyt. za: J. Wrzochul-Stawinoga, *Między fikcją a rzeczywistością, czyli po co i dlaczego ogląda się seriale paradokumentalne*, Kultura Popularna, 2015, 2 s. 215.

²⁰ K. Lutka, *Antologia: stara/nowa forma serialu: czyli ile twarzy może mieć bohater*, [w:] *Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015, s. 21.

²¹ Tamże, s. 29.

serial „Sherlock”. Każdy odcinek dotyczy innej sprawy, jednak przewijające się w trakcie seansu główne postacie łączą serial w jedno. W tym typie serialu ważne jest trzymanie w napięciu, dawkanie emocji i sprytnie, otwarte zakończenie, dające możliwość dalszej kontynuacji serialu. Ponadto, na przykładzie powyższego serialu możemy wymienić także seryjność, która cechuje miniserial oraz znamiona kompozycji szkatułkowej w zdarzeniach rozgrywających się w czasie jego trwania. W główne wątki mamy wplecione wydarzenia personalne, pomniejsze, że może się wydawać – nieistotne sceny. Ważna jest tutaj aktywność odbiorcy, ponieważ każdy szczegół jest ważny w ogólnie rozgrywanej akcji²².

Inny typ serialu stanowi *sitcom*. Zazwyczaj składa się on z 15-30-minutowych odcinków²³. Przykładem może być serial, umieszczony na platformie HBO, „Breeders”, którego głównym wątkiem jest opieka rodzicielska przedstawiona w formie mrocznej komedii.

Kolejnym rodzajem serialu może być serial proceduralny, odnoszący się do określonej grupy zawodowej, na przykład branży medycznej. Jednym z najbardziej znanych seriali tego typu jest „Dr House”, opisujący codzienność życia szpitala i jego personelu. Należy podkreślić, że każdy odcinek opowiada o innym pacjencie szpitala, w którym pracują bohaterowie produkcji²⁴.

Seriale tworzące własne uniwersum to kolejny przykład podziału, w którym świat może być podobny do rzeczywistego, jednak różnią się w nim obowiązujące prawa, czyli to, co jest normą i anomalią. Serial podzielony na kolejne epizody opowiada historię bohaterów, wskazuje na problemy, z którymi zmagają się postacie oraz pozwala nam na swoistego rodzaju przywiązanie²⁵.

Maciej Łukowski wyróżnił trzy kolejne typy seriali:

1) seryjne – związane wspólnym bohaterem lub grupą bohaterów (np. „Święty”);

2) odcinkowe – posiadające wspólną i kontynuowaną fabułę, będące rodzajem filmowej opowieści pociętej na części (np. „Saga rodu Forsythe’ów”);

3) cykliczne – połączone ze sobą formalnie, które łączy wspólna tematyka bądź nazwisko twórcy (np. „Alfred Hitchcock przedstawia”)²⁶.

W literaturze przedmiotu możemy również znaleźć informacje o amerykańskich serialach jakościowych, które Sarah Cardwell charakteryzuje w następujący sposób:

²² K. Muszyńska, *MUSISZ TO OBEJRZEĆ! Analiza funkcjonowania oraz oddziaływania seryjności i serialu telewizyjnego w kulturę popularnej*, [w:] *Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015, s. 10.

²³ Tamże, s. 14.

²⁴ Tamże, s. 16.

²⁵ Tamże.

²⁶ M. Łukowski, *Film seryjny w programie telewizji polskiej (lata 1959-1970)*, Warszawa 1980, cyt. za: W. Jakubowski, *Edukacja wobec kultury globalnej*, s. 149.

z reguły są dobrze zrealizowane, charakteryzują je: naturalistyczna gra aktorska, obecność znanych i szanowanych aktorów, oraz stylowa ścieżka dźwiękowa, tworzona przez przemyślane użycie odpowiedniej, często oryginalnej muzyki²⁷.

Witold Jakubowski zwrócił także uwagę, że klasyfikacja serialu zależy od nastawienia odbiorcy i można wyróżnić podział na między innymi seriale kryminalne (np. „Detektywi”), sensacyjne (np. „Ruchome piaski”), science fiction (np. „Alter carbon”), komediowe (np. „Jak poznałem waszą matkę”), obyczajowe (np. „Na Wspólnej”), erotyczne (np. „Sex w wielkim mieście”). Ponadto, wspomniany autor w jednej ze swoich prac wymienia dodatkowo gatunki klasyfikujące seriale, które podobne są do rodzaju filmów, a mianowicie seriale historyczne (np. „Dynastia”), wojenne (np. „Czas honoru”), rodzinne (np. „Ania nie Anna”), dziecięce (np. „Smerfy”), czy młodzieżowe (np. „Teen Wolf”)²⁸. Wiesław Godzic wymienia także opery mydlane (np. „Klan”), fabularne serie (np. „Ojciec Mateusz”), telenowele (np. „Zbuntowany anioł”), telenowele dokumentalne (np. „Królowe życia”)²⁹.

Odbiorcy seriali

Widzowie seriali podzieleni są na pewne podgrupy odbiorców, które wymieniła między innymi Agnieszka Gil. Zwróciła ona uwagę na cztery typy użytkowników, którymi są:

- widz rozsądny - oglądający sprawdzone źródła, selektywnie dobierający program, promedialny;
- ekranoholicy - oglądający programy po kolei, co mu wpadnie w ręce;
- nałogowcy - telemaniacy i maniacy komputerowi, uzależnieni od przekazu medialnego³⁰.

Fenomen oglądalności seriali przez widzów stanowi chęć spełnienia ludzkich codziennych marzeń - o byciu pięknym, wysportowanym, czy bogatym. W trakcie konsumpcji serialu pojawia się szansa na zagłębienie się w całkiem innym wyrafinowanym świecie, podziwianie urody bohaterki, muskularnej postury bohatera, podziwianie wnętrza salonów, pokoi, egzotycznych pejzaży za oknem, czy też przeżywania razem z bohaterami ich wzlotów i upad-

²⁷ S. Cardwell, *Czy telewizja jakościowa jest dobra? Różnice gatunkowe, oceny oraz kłopotliwa kwestia krytycznego osądu*, cyt. za: A. Smoręda, *Internetowy serial telewizyjny. Netflix i jego konkurencja, a tradycyjna telewizja*, [w:] *Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015, s. 49.

²⁸ W. Jakubowski, *Edukacja w świecie kultury popularnej*, Kraków 2011, s. 151-152.

²⁹ W. Godzic, *Telewizja - najważniejsze medium XX wieku*, [w:] *Telewizja i jej gatunki. Po Wielkim Bracie*, red. W. Godzic, Kraków 2004, s. 39, cyt. za: J. Wrzochul-Stawinoga, *Między fikcją a rzeczywistością*, s. 216.

³⁰ A. Drabina, *Męskość i homoseksualizm w popkulturze*, s. 82.

ków³¹. To, co przyciąga widzów, to także chęć poszukiwania wrażeń, sukcesów, masochizmu, urody, wyładowania agresji, a jednocześnie poczucie pewnego rodzaju bezpieczeństwa. Nie mając innych możliwości zaspokojenia własnych potrzeb, marzeń lub/i po prostu z chęci do odreagowania ciężkiego dnia i oddania się chwili relaksu, widzowie oglądają seriale, które dają im satysfakcję i spełnienie³². Ponadto, umiejscowienie akcji serialu w świetle wydarzeń nawiązujących do współczesnej sytuacji na świecie pozwala łatwiej utożsamić się z elementami problemowymi bohaterów produkcji³³. Następnym powodem ku popularności seriali jest fakt, iż rzeczywistość, w której funkcjonują fikcyjni bohaterowie, niejednokrotnie tożsama jest z tą prawdziwą, dzięki czemu można przeżywać razem z nimi perypetie dnia codziennego. Ludzie pożądamy akcji, zawłości w fabule, ale jednocześnie także autentyczności, realistyczności i życiowego charakteru³⁴. Doświadczanie nieznanego w bezpiecznej formie to kolejny powód, dla którego seriale stały się popularne.

Serial może również zapewniać poczucie przynależności społecznej do jakiejś grupy oraz poczucie więzi³⁵. Dodatkowo stanowiąc część kultury popularnej, może być czynnikiem kształtującym relacje wewnątrzgrupowe³⁶.

Ten rodzaj rozrywki pozwala także zaspokoić ludzką potrzebę plotkowania, co niewątpliwie wiąże się także z pogłębieniem relacji społecznych, a tym samym podwyższeniem swojej samooceny. Jest to niezwykle ważne w okresie dojrzewania, kiedy młody człowiek szuka akceptacji i zrozumienia, porozumienia oraz przynależności grupowej³⁷. Od produkcji telewizyjnych oczekuje się dokumentowania marzeń, tęsknot społecznych, życiowych doświadczeń. Zjawisko to Paulina Wierzba nazwała wizualną rewolucją, ponieważ jak tłumaczy, „mieszkańcy państw zachodnich żyją w społeczeństwie niekończących się spektakli”³⁸.

Maryla Hopfinger zwraca uwagę na trzy funkcje, jakie pełnią seriale z punktu widzenia tworzenia się wspólnoty, a są nimi funkcje:

- poznawcza - utożsamiana z małym realizmem;
- integracyjna - zwracająca uwagę na różnice warstw społecznych, odmiennosc doświadczeń, zróżnicowania środowiskowe, pokoleniowe;

³¹ Tamże.

³² G. Stachówna, *Seriale – opowieści telewizyjne*, [w:] *Mitologie popularne*, red. D. Czaja, Kraków 1994, s. 78.

³³ A. Drabina, *Męskość i homoseksualizm w popkulturze*, s. 82-83.

³⁴ G. Stachówna, *Seriale – opowieści telewizyjne*, s. 79-81.

³⁵ A. Wiśniewska, *Seriale telewizyjne*, s. 184.

³⁶ W. Jakubowski, *Pedagogika popkultury – prolegomena*, [w:] *Pedagogika kultury popularnej – teorie, metody i obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2016, s. 23.

³⁷ A. Wiśniewska, *Seriale telewizyjne*, s. 185-186.

³⁸ P. Wierzba, *Edukacja w czasach popkultury*, s. 32.

– wzorcotwórcza – zawierająca moc kształtowania wzorów, zachowań, postaw etycznych czy emocjonalnych³⁹.

Co więcej, nie należy zapomnieć, że serial może służyć także jako nośnik informacyjny, z którego może korzystać cała rodzina, spełniając w ten sposób funkcję edukacyjną⁴⁰.

Należy powiedzieć, że siła presji kulturowej, jaką odczuwają zarówno młodzi jak i starsi odbiorcy seriali, stanowi również istotną rolę mobilizującą ludzi do ich oglądania.

Tło metodologiczne analiz

W celu spojrzenia na serial pod kątem jego aspektów edukacyjnych posłużono się typologią Krzysztofa Konarzewskiego, dotyczącą metod zbierania danych w badaniach jakościowych, w której autor wyróżnia *przeszukiwanie archiwów*. Upraszczając, archiwa są miejscami, w których przechowywane są stare dokumenty. Wszelkie dokumenty celowo wytworzone i gromadzone przez człowieka na przestrzeni lat stanowią bazę do pracy przy wykorzystaniu powyższej metody. Nie zostało określone, jaki ma być dany dokument – może być on niekompletny, stroniczy, czy zawierający błędy. Mogą to być na przykład dyplomy, świadectwa, dzienniki lekcyjne, pamiętniki, przedmioty zbudowane przez daną osobę, fotografie⁴¹. Konarzewski zwraca uwagę na to, że „musimy też zmienić pojęcie archiwum i uznać, że jest nim cały świat społeczny”⁴². Idąc tą ścieżką, można także analizować blogi, platformy streamingowe oraz przekazy telewizyjne. Dają one przestrzeń do dzielenia się swoimi obserwacjami, przeżyciami oraz do zaprezentowania, jak wygląda życie danej grupy, społeczności w szerokiej skali. Technika, która została zastosowana do poniższych badań to analiza treści.

Analiza treści w badaniach jakościowych może służyć do

analizowania tego, co jest rozpoznawalne symbolicznie, do odkrywania symbolicznych znaczeń oraz roli przekazów, do opisu cech komunikacji – co, jak, do kogo i dlaczego jest mówione, jakie wywiera skutki⁴³.

Jak więc dobrze wykonać taką analizę? Analizując tak zwany dokument obrazowy, powinno się podążać według poniższego schematu:

³⁹ M. Hopfinger, *Literatura i media po 1989 roku*, Warszawa 2010, s. 239.

⁴⁰ B. Mikołajski, *Czego Jaś nauczył się z telewizji?* [w:] *Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – w i pomimo czasów ponowoczesnych*, red. J. Aksman, J. Pułka, Kraków 2012, s. 94-96.

⁴¹ K. Konarzewski, *Jak uprawiać badania oświatowe: metodologia praktyczna*, Warszawa 2000, s. 126-127.

⁴² Tamże, s. 126.

⁴³ Tamże, s. 20.

- 1) film/serial oglądany i traktowany jako całość (w trakcie: notowanie własnych obserwacji, odczuć, nasuwających się wątpliwości, pytań);
- 2) sformułowanie pytań badawczych i odnalezienie scen, które im odpowiadają;
- 3) szczegółowa analiza epizodów, scena po scenie;
- 4) ponowne obejrzenie całej produkcji, odpowiadając na postawione pytania badawcze wraz z wcześniej przygotowanymi notatkami;
- 5) porównanie subiektywnej opinii z opinią innych widzów, na przykład krytyków filmowych oraz zwrócenie uwagi na własne doświadczenie życiowe, które może sprawić, że inaczej bądź podobnie zinterpretowana zostanie dana produkcja⁴⁴.

Style wychowania w analizowanych serialach

W analizowanych serialach można zaobserwować podstawowe style wychowania, jakimi są: styl autokrytyczny, styl demokratyczny oraz styl liberalny.

Przykładem relacji z wykorzystaniem wychowania autokrytycznego może być sytuacja w domu Chrisa McKaya czy Nate’a Jacobsa z serialu „Euforia” oraz Marcusa Cole’a czy Zacha Dempseya z serialu „13 powodów”. Ich rodzice nie zwracali uwagi na emocje swoich nastoletnich dzieci. Narzucali im działania i zachowania, co można spostrzec podczas jednej z rozmów Chrisa ze swoim ojcem:

Ojciec: *Ponoszą cię emocje, przegrywasz. Złościsz się, przegrywasz.*

Chris: [w nawiązaniu do bójki na boisku] *Nazwał mnie....*

Ojciec: *Mam to gdzieś! Dlaczego się do ciebie odezwał? Chciał cię sprowokować. Dąży do tego, żebyś się nie skupił. Tak działa cały świat. Będą ci dokuczać, sprawdzając, ile zniesiesz. A to, ile zniesiesz stanowi o tym, ile osiągniesz. Reakcje świadczą o mężczyźnie.*

Chris: *Jak mam reagować?*

Ojciec: *Zgromadź swoje uczucia, frustrację, złość i wściekłość. Zajmij pozycję, a gdy zacznie się mecz, pozwól im wybuchnąć⁴⁵.*

Możemy więc zaobserwować, jak przekazywane są tutaj wzorce nieliczenia się z emocjami, poczucie presji by być w czymś najlepszym, jednocześnie tłamsząc swoje prawdziwe odczucia i przekonania. Podkreślona jest również pozycja ojca, jego nieomyślność i zaprezentowany nacisk, jak również presja, jaką obciąża swojego syna.

⁴⁴ Tamże, s. 170.

⁴⁵ Serial „Euforia” – sezon 1, odcinek 6.

Demokratyczny styl wychowania przedstawiali z kolei rodzice Claya Jensena z serialu „13 powodów”. Chłopak mógł przyjść do rodziców w każdej chwili i z nimi porozmawiać, co wielokrotnie było podkreślane. Rodzice starali się zrozumieć syna, wspierać go i dawać mu autonomię, na przykład pozwalając mu wyprowadzić się do domku w ogrodzie, gdzie miał ze swoim adoptowanym bratem własną kuchnię, łazienkę oraz pokój do spania, co dawało im pełną niezależność pod okiem troskliwych rodziców.

Przykładem stylu wychowania liberalnego jest rodzina Jules Vaughn z serialu „Euforia”. Prezentuje ona pełne podporządkowanie się pod dziecko i jego działania. Nigdy nie ukazano Jules kłócącej się ze swoim ojcem. Nawet w sytuacji, kiedy Jules wsiadła do pociągu, aby uciec z miasta, a jej dziewczyna zrezygnowała z tego pomysłu chcąc zatrzymać ją przy sobie i rodzinie, ta mimo wszystko pojechała w nieznaną. Po tym wydarzeniu ojciec bohaterki dalej tak uważał, że to jej dziewczyna ma na nią zły wpływ i nie widział w tym działaniu winy swojego dziecka.

Typy rodzin w analizowanych serialach

David Field wyróżnił następujące typologie rodzin: „rodzina związków, rodzina władzy, rodzina nadopiekuńcza, rodzina chaotyczna oraz rodzina nadmiernie uzależniona”⁴⁶. Szczególnie ważnym problemem, który warto przybliżyć, jest nadmierna opiekuńczość. Charakteryzuje się ona takimi postawami

dzięki którym dziecko ma wszystko, a czasem więcej, niż powinno, bez obowiązków wobec rodziny, [a] hamują [one] proces dojrzewania społecznego. Nadmierne ochranianie dziecka opóźnia dojrzałość emocjonalną, rodzi bezradność lub jest powodem przesadnej pewności siebie i nastawienia egoistycznego. Niedojrzałość emocjonalna, która ma podłoże [w] niewłaściwych postawach rodziców, może przejawiać się w nieumiejętności nawiązywania trwałych związków uczuciowych przez dzieci⁴⁷.

Model ten jest charakterystyczny dla rodziny jednego z bohaterów serialu „13 powodów” – Bryce’a Walkera. Jego rodzice robili wszystko, by miał to co najlepsze, a nie wymagali za wiele. Chcieli tym zrekompensować ich ciągłą nieobecność w domu, a dokładniej bycie rodzicami nieobecny. Tacy

rodzice często są nieobecni w doświadczeniach i przeżyciach dzieci, nie dają im wystarczającego oparcia, co rodzi niepewność, nieufność i lęk oraz prowadzi do swoistego zagubienia dziecka⁴⁸.

⁴⁶ D. Młodak, *Jakość relacji międzypokoleniowych między młodzieżą licealną a jej rodzicami*, [w:] *Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami*, red. E. Karmolińska-Jagodzick, Leszno 2016, s. 104.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ M. Kowalska, A. Goździalska, J. Jaśkiewicz, *Cierpienie w samotności wśród ludzi – o samotności dziecka we współczesnej rodzinie*, Państwo i Społeczeństwo, 2013, 13, s. 97.

Poczucie osamotnienia, jakiego doświadczył Bryce można zauważyć w scenie rozgrywki meczu futbolu amerykańskiego, w którym brał udział bohater. Rodzice Bryce'a ponownie nie pojawili się na meczu, podczas gdy rodzice jego rówieśników przyszli wspierać swoje dzieci w trakcie rozgrywek.

Na przeciwnym biegunie względem nadopieczonych rodziców możemy postawić Justina Foleya z serialu „13 powodów”, który wychowywał się w rodzinie chaotycznej, nadmiernie uzależnionej od alkoholu oraz narkotyków. W literaturze przedmiotu umożliwia to określenie rodziny dysfunkcyjnej, które opisuje dokładnie rodzaj rodziny powyższego bohatera. Charakterystyczne w tym typie rodziny jest to, że występują tutaj trudne warunki społeczno-ekonomiczne, zaburzona struktura rodziny oraz niskie kompetencje rodzicielskie⁴⁹. Ponadto, uwagę zwraca to, iż rodzina patologiczna nie spełnia podstawowych funkcji rodziny, co więcej

nie współpracuje w tym zakresie z instytucjami wychowawczymi, np. ze szkołą. Pojawiają się tutaj skumulowane czynniki patogenne, jej członkowie zazwyczaj pozostają w kolizji z prawem. Poważnie zaburzona jest funkcja ekonomiczna, a kondycja finansowa takiej rodziny jest na ogół krytyczna. Z powodu niemożności zagwarantowania nawet minimum zabezpieczenia w trudnej sytuacji, nie pełni ona funkcji opiekuńczej⁵⁰.

Mając na uwadze niewydolność wychowawczą matki Justina, jej postawy odbiły się na nim w taki sposób, jak jest to opisywane w literaturze przedmiotu.

Osoba, która wychowuje się w nieprawidłowej rodzinie, ma w późniejszym życiu problemy z przystosowaniem społecznym oraz jest nieufna wobec innych. Negatywny obraz siebie wpływa na niską zdolność znoszenia przykrych stanów emocjonalnych⁵¹.

Innym typem rodzin są rodziny niepełne. Sytuacja ta ma miejsce w wyniku rozvodu rodziców. Zdarza się jednak, że śmierć jednego z opiekunów również rzutuje na wykreowanie takiego typu rodziny. Z monoparentalnością mamy również do czynienia w sytuacji separacji lub urodzenia dziecka przez samotną kobietę⁵². W analizowanych serialach z jednej strony przykład rodziny niepełnej stanowi przykład Justina, gdzie matka nie radziła sobie finansowo i zaniedbywała syna. Z drugiej zaś ten typ rodziny reprezentowany jest przez rodzinę Bryce'a, gdzie matka chłopaka po rozstaniu z mężem szuka nici porozumienia

⁴⁹ K. Sigda, R. Matusiak, *Dysfunkcjonalność współczesnej rodziny skutkiem różnego rodzaju uzależnień*, Społeczeństwo i Rodzina, 2016, 46, s. 144.

⁵⁰ A. Zaborowska, *Zbyt wczesna inicjacja seksualna kobiet jako współczesna patologia i zagrożenie dla funkcjonowania rodziny*, [w:] *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, tom 1, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011, s. 553.

⁵¹ K. Sigda, R. Matusiak, *Dysfunkcjonalność współczesnej rodziny*, s. 104.

⁵² A. Dybich, *Sytuacja wychowawcza w nowych typach rodzin a zagrożenie niedostosowaniem społecznym*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Katowice 2016, s. 79.

ze swoim synem, stawiając tę relację na pierwszym miejscu, a nie skupia się tylko i wyłącznie na zapewnieniu finansowego bytu rodziny.

Postawy rodzin w analizowanych serialach

Postawy rodziców mogą mieć dwie formy: postawy ujemne oraz „postawy dodatnie, takie jak: akceptacji dziecka, współdziałania, dawania rozumnej swobody i akceptacji praw dziecka”⁵³. Te drugie reprezentowane są przez rodziców Jessici Davis, bohaterki serialu „13 powodów”. Byli oni dla niej nieustannym wsparciem podczas procesu dotyczącego jej gwałtu i dawali jej czas do pogodzenia się z sytuacją, między innymi poprzez przyzwyczajenie się na przykład do spania na nowo we własnym łóżku, a nie u nich na podłodze.

Nawiązując do typu rodziny dysfunkcyjnej, należałoby wspomnieć o zjawisku *parentyfikacji*, czyli przejęcia obowiązków, emocji rodzica/opiekuna przez dziecko (przejęcia przez nie roli opiekuna)⁵⁴. Zjawisko to można zaobserwować w serialu „Euforia”, a dokładniej w przypadku Feza. Opiekuje się on swoją babcią (będącą jego opiekunem prawnym), która w wyniku długoletniego przyjmowania narkotyków, spożywania alkoholu i palenia papierosów, pewnego dnia straciła przytomność i zapadła w śpiączkę. Bohater zostaje sam z obowiązkami związanymi z prowadzeniem domu, opieką nad młodszym bratem oraz biznesem narkotykowym (który wcześniej prowadziła jego babcia). Tym samym, nie może on podążać za swoimi marzeniami i planami na życie⁵⁵.

Rozwód rodziców

Przykładem obrazującym rozwód rodziców, a dokładniej jego wpływ na domową sytuację jest przytaczana już wielokrotnie rodzina Bryce’a z „13 powodów”. Jego rodzice rozwiedli się po ujawnieniu sprawy gwałtu, którego dopuścił się ich syn. W czasie rozwodu Bryce przeżywał, że żadne z rodziców nie chce podjąć się jego dalszego wychowywania. Finalnie chłopak został z matką i to z nią zaczął odkrywać, czym jest „prawdziwa rodzina” (do tej pory jego opiekunowie byli rodzicami nieobecnyimi). Przełomem w relacjach z mamą jest rozmowa przeprowadzona pod nadzorem szkolnego pedagoga, który poprzez terapię pokazał im, co jest problemem, dlaczego nie umieją się porozumiewać oraz ile negatywnych emocji w sobie noszą. Sposób, w jaki Bryce uważa, że postrzega go matka opisał w liście:

⁵³ S. Kawula, *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza*, Toruń 1998, cyt. za: M. Dyrdół, *Relacje rodzice-dziecko i ich prawne konteksty*, Wydarzenie w Rodzinie, 2014, 10, s. 285.

⁵⁴ J. Jakubowska-Baranek, *(Nie)osiąganie autonomii psychicznej u młodzieży w kontekście relacji z rodzicami*, [w:] *Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami*, red. E. Karmolińska-Jagodzic, Leszno 2016, s. 77.

⁵⁵ Tamże.

Zawsze był niegrzeczny. Zostawiał ślady na białym dywanie. Miewał napady furii w środku przyjęcia z kolacją. Moczył łóżko na wakacjach w pięciogwiazdkowym hotelu. Wyrzucał nowe zabawki do śmieci i mówił pokojówce, że ucieknie. A teraz całkiem zrujnował sobie życie. Ojciec go nie chce. Koledzy z klasy go nienawidzą. Reszta świata uważa go za potwora. Ale jestem jego matką, więc powinnam odłożyć na bok jego zachowanie, przyjmując go, choć nikt inny nie chce. Ale tak naprawdę nigdy go nie kochałam, bo zawsze był tylko ciężarem i wstydem, i moje życie byłoby bez niego lepsze⁵⁶.

Dziecko podczas rozvodu może doświadczyć licznych sytuacji traumatyzujących, które wymienił i podzielił w swojej pracy Jerzy Dzierżanowski:

pierwsza – poprzedzająca rozwód, dotyczy sytuacji związanych z rozejściem się rodziców; dziecko przebywa w atmosferze pełnej napięć, braku naturalnych kontaktów i pozytywnych stosunków między rodzicami. Druga sytuacja traumatyzująca wiąże się z wychowaniem w rodzinie niepełnej, gdzie brakuje wzoru osobowego matki lub ojca⁵⁷.

Dzieciom osób rozwodzących się mogą towarzyszyć poczucie osamotnienia, odrzucenia, widoczne jest ich przygnębienie oraz stopniowe zamykanie się w sobie⁵⁸.

W literaturze przedmiotu można także znaleźć informacje, że rozwód rodziców może oddziaływać na podniesienie się stresu i lęku ich dzieci⁵⁹, co możliwe jest przy obserwacji przemiany zachowania Bryce’a. Scena z płaczącym nastolatkiem przy basenie, bezradność, która maluje się na jego twarzy oraz emanuje z całej jego postawy ukazuje, jak bardzo ma on obniżoną własną wartość, a także jak bezradny czuje się w danej sytuacji. Zmiana szkoły, wejście w nowe środowisko, a tym samym pozbawienie go kontaktu z rówieśnikami osłabia jego pewność siebie. W starej szkole był osobą dominującą, to on ustalał zasady. W nowej placówce role te się odwróciły – chłopak stał się kozłem ofiarnym, który jest wyśmiewany i nad którym się znęcają. Ponadto, utracił jeden ze wzorców osobowych w rodzinie, jakim był ojciec, Bryce nie miał z kim porozmawiać o całej sytuacji. Natłok myśli i nawarstwiający się problemy przytłaczają bohatera, który daje upust swoim emocjom właśnie płacząc nad wspomnianym basenem.

Inaczej zachowują się dziewczęta, które

⁵⁶ Serial „13 powodów” – sezon 3, odcinek 8.

⁵⁷ J. Dzierżanowski, *Psychospołeczna sytuacja dziecka w małżeństwach rozwodzących się*, [w:] *Rodzina w nurcie współczesnych przemian*, red. D. Krok, P. Landwójtowicz, Opole 2010, s. 256.

⁵⁸ Tamże, s. 257.

⁵⁹ Tamże, s. 261.

wykazują większą łatwość w zakresie psychicznego przystosowania się do nowych sytuacji niż chłopcy. Głębiej i mocniej przeżywają swoje problemy, ale potrafią się lepiej dostosować do otoczenia; mają skłonność do depresyjnych nastrojów i lęków; częściej też nękają je dolegliwości psychosomatyczne; mają skłonność do przejmowania zbyt dużej odpowiedzialności za wszystkie sprawy w rodzinie⁶⁰.

Przykładem takiej bohaterki może być Jules z „Euforii”. Na początku serialu pojawia się informacja o rozwodzie jej rodziców, jednak zostaje podkreślone, że dziewczyna nie chce o tym rozmawiać, unika tematu. W jej zachowaniu nie można bezpośrednio zaobserwować, że potrzebuje wsparcia, rozmowy, czy wysłuchania, co może wskazywać na łatwość w dostosowywaniu się do otoczenia. Jednak później daje się zauważyć, że przytłacza ją relacja, w jaką weszła z Rue. Wie, że dziewczyna jest uzależniona i stara się wyjść z nałogu. Zarówno ojciec Jules, jak i matka Rue oraz znajomi bardzo często podkreślali, jak dobry wpływ dziewczyna ma na Rue. Sytuacja ta oraz inne dodatkowe czynniki (uzależnienie Rue – dziewczyny Jules) przerosły ją, ponieważ zrozumiała, jak wielką odpowiedzialność na siebie wzięła, dlatego z dnia na dzień postanawia wyjechać do poprzedniego miejsca zamieszkania, by zapomnieć o problemach i chociaż na chwilę odzyskać swoje dawne życie w gronie przyjaciół. Pomimo takich decyzji, które miały poprawić jej nastrój, Jules często powtarzała, że jest smutna, ma depresję oraz szuka wzmocnień pozytywnych w swoim otoczeniu.

Powyższe przykłady wskazują, w jak dużym stopniu rozwód oddziałuje na dziecko, jego relacje z rówieśnikami, a także z samymi rodzicami.

Konflikty w rodzinie

Jedną z pierwszych kwestii, która może stanowić podłoże pod rozwinięcie się konfliktu w rodzinie dotyczy poczucia „dorosłości” przez młodzież. Nastolatki odczuwają, że nie są już dziećmi, a zaczynają czuć się i zachowywać, jak dorośli. Niezaakceptowanie tego faktu przez rodziców może wiązać się z niezrozumieniem i rzutować na pogorszenie się stosunków w rodzinie. Adolescenci w tym wieku zaczynają interesować się płcią przeciwną. Może się to wiązać z tym, iż wybrany przez nich partner niekoniecznie musi być zgodny z tym, który zostałby zaakceptowany przez ich rodziców. Świetnie obrazuje to sytuacja Maddy z serialu „Euforia”.

Matka: To nie jest prawdziwa miłość.

Maddy: Ty mnie oceniasz? Ojciec śpi na kanapie od kiedy skończyłam dziesięć lat.

Matka: Nie bądź okrutna!

Maddy: Mówię tylko, że miłość bywa przeróżna. Czasem cieszy, czasem boli. Nate kocha mnie bez względu na wszystko. Zabiłby dla mnie, a ja dla niego. Dobrze

⁶⁰ Tamże, s. 262.

wiedzieć, że ktoś na tym świecie mnie wspiera. Myślisz, że marzę o czymś takim? [wskazuje na ojca na kanapie] Mieszkacie razem i ze sobą nie rozmawiacie. Nie jestem tobą!

Matka: Masz rację. W twoim wieku myślałam podobnie o każdym swoim chłopaku⁶¹.

Dziewczyna zakochała się w chłopaku, który stosuje wobec niej przemoc, jest apodyktyczny i wybuchowy. Nie podoba się to jej matce, jednak pomimo licznych przeszkód młodzi w dalszym ciągu spotykają się oraz rozwijają swoją relację.

Nadmierna pobudliwość i wrażliwość na sygnały płynące z otoczenia mogą stanowić kolejny powód do pojawienia się konfliktu pokoleń.

Wyraża się to w większej pobudliwości i impulsywności nastolatków, nadmiernej ich drażliwości, braku równowagi psychicznej, trudności skupienia uwagi, niechęci do wysiłku umysłowego, apatii, zmęczenia, braku samokontroli, niepokoju, płaczliwości u dziewcząt, agresywności u chłopców. Taki stan powoduje huśtawkę nastrojów, impulsywność, co prowokuje scysje i kłótnie, często z błahych powodów⁶².

Przykładem zachowania agresywnego, które wymknęło się spod kontroli jest sytuacja z trzeciego sezonu „13 powodów”, kiedy podczas jednego z meczów Bryce przepełniony gniewem i nienawiścią do Zacha, wbił się w jego kolano, miażdżąc je i uniemożliwiając tym samym Zachowi dalszą grę. Powodem takiego stanu emocjonalnego Bryce’a było podejrzenie, iż Zach „ukradł” mu jego dziewczynę. Innym przykładem zmiany zachowań nastolatków może być opis zachowania Hannah (główniej bohaterki „13 powodów”), opisany przez jej matkę w trakcie spotkania z dyrektorem szkoły. Matka wspominała, że „w domu Hannah śpiewała różne szlagiery, zmieniając głos i przytulała się do nas, a innym razem była wycofana, humorzasta i trudno było coś z niej wyciągnąć”⁶³.

Kolejnym powodem, kiedy rodzice i ich nastoletnie dzieci mogą się kłócić jest rozwój świadomości młodzieży. Zaczynają dostrzegać sprawy, które wcześniej ich nie interesowały, które przyjmowały bez dyskusji, a teraz chcą zająć odpowiadające im stanowisko w swoich działaniach. Taki konflikt obrazuje przykład Justina, który zawsze był przy swojej mamie, pomimo jej nałogu i ciągłych zmian partnerów, jednak później był już na tyle zdeterminowany, że postanowił uciec z domu i nie chciał więcej do niego wracać.

⁶¹ Serial „Euforia” – sezon 1, odcinek 5.

⁶² M. Kliś, *Konflikt pokoleń w rodzinach dorastającej młodzieży*, Państwo i Społeczeństwo, 2011, 3, s. 43.

⁶³ Serial „13 powodów”, sezon 1, odcinek 3.

Oprócz powyższych powodów rozwijania się konfliktów między pokoleniami wymienić można również ujawnienie się skłonności młodocianych do stawiania problemów, prowadzenia dyskusji i sporów, dociekań myślowych, „filozofowania”⁶⁴. Kwestią sporną może być także nowy wygląd, fryzura, sposób zachowywania i wypowiadania się nastolatków, co można zaobserwować w przypadku Kat Hernandez, bohaterki serialu „Euforia”, która w krótkim czasie zmieniła swój wygląd oraz sposób zachowywania się i ograniczyła rolę matki w swoim życiu.

Kolejną przeszkodą oraz powodem konfliktów międzypokoleniowych mogą być

napotkane przeszkody i niepowodzenia oraz stawiane przez rodziców zakazy i ograniczenia [które] wywołują złość, wyrażającą się w aroganckich wypowiedziach, aktach agresji skierowanej na przedmioty lub osoby. W stosunku do rodziców agresja ta przejawia się w ironicznym wypowiedziach, ignorowaniu poleceń lub uporczywym milczeniu. U młodzieży, u której rozwój przebiega bardzo burzliwie, mogą się też zdarzyć czynne napaści na rodziców⁶⁵.

Inną przyczyną konfliktów może stać się chęć usamodzielnienia nastolatków od własnych rodziców, które mogą przyjmować formę nieposłuszeństwa i buntu względem obowiązujących norm, co obrazuje postać Tylera Downa z „13 powodów”, który razem z Cyprusem strzelali z broni w lesie należącym do sąsiada, robili koszulki z wulgarnymi napisami, czy dewastowali szkolne boisko. Był to przejaw nastoletniego buntu, chęci zwrócenia na siebie uwagi i pokazania, że oni też mają coś do powiedzenia.

Następnym powodem do pojawiania się konfliktów jest odnajdowanie nowych autorytetów w otoczeniu, co może nie podobać się rodzicom⁶⁶. Pozytywnym autorytetem w analizowanych serialach jest trener Justina, który motywował go do zmiany, treningów, jak też dawał mu wsparcie oraz pokazywał drogi, które mogą pomóc mu ułożyć własne życie. Był on przykładem alternatywnego autorytetu, ponieważ matka Justina nie odgrywała swojej roli w zadowalający sposób.

Autonomia i zaufanie w rodzinie

Zaufanie do swoich dzieci jest bardzo dużym wyzwaniem dla rodziców. W obu serialach poddanych analizie miały miejsce sytuacje, w której zaufanie to zostało nadszarpnięte. W „Euforii” dotyczyło to sceny, w której matka Rue nakazała córce robienie testów na obecność narkotyków, ponieważ straciła

⁶⁴ M. Kliś, *Konflikt pokoleń*, s. 43.

⁶⁵ Tamże.

⁶⁶ Tamże, s. 44.

zaufanie do swojego dziecka w kwestii zażywania substancji psychoaktywnych. Innym przykładem, z „13 powodów”, związanym z kwestią zaufania oraz również narkotykami jest rozmowa Justina, Claya i jego rodziców:

Matka Claya: *No cóż. Zapowiadaliśmy, że będziemy wam robić testy narkotykowe, gdy Justin był po odwyku. Myślę, że to dobry moment.*

Justin: *Teraz?*

Matka Claya: *Tak teraz. To jakiś problem?*

Justin: *Nie, to żaden problem.*

Clay: *Jezu, ale przesadzacie.*

Ojciec Claya: *Chcemy się upewnić, że jesteście bezpieczni i że możemy wam ufać⁶⁷.*

Przykładem desperacji w zdobyciu wiedzy o tym, co dzieje się z dziećmi jest sytuacja z serialu „13 powodów”, kiedy rodzice uczestniczą w potajemnych spotkaniach z pedagogiem szkolnym, na których dowiadują się o aplikacji śledzącej aktywność ich podopiecznych w Internecie. Aplikacja ta pokazywała wiadomość i lokalizację młodzieży, co naruszało ich prywatność. Powyższy sposób śledzenia działań i lokalizacji swoich dzieci został wprowadzony dużo wcześniej przez niektóre sieci telefoniczne również w Polsce, o czym pisał Grzegorz Ignatowski.

Być może wyraźnym znakiem braku zaufania do najbliższych jest proponowana przez niektóre sieci telefonii komórkowej usługa, za pomocą której istnieje możliwość kontrolowania naszych najbliższych. Pozwala ona zlokalizować miejsce przebywania danej osoby⁶⁸.

Sieroctwo społeczne, duchowe i emocjonalne w rodzinach adolescentów

Kolejnym zagadnieniem, na które warto również zwrócić uwagę jest sieroctwo społeczne, a dokładniej – jak oddziałuje ono na dziecko oraz na relacje w rodzinie. Samo pojęcie sieroctwa społecznego może być definiowane i analizowane na wiele sposobów. Jednym z nich jest definicja Michała Tunkiewicza, który zwraca uwagę na to, że

dzieci, które doświadczają przeżyć związanych z porzuceniem już od chwili poczęcia czują się niechciane, odrzucone, pozbawione miłości rodzicielskiej⁶⁹.

Równie ważnym rodzajem sieroctwa, o którym pisał Adam Szwedzik, jest

⁶⁷ Serial „13 powodów” – sezon 4, odcinek 5.

⁶⁸ G. Ignatowski, *Kształtowanie zaufania w rodzinie podstawą życia społecznego i zawodowego*, Pedagogika Rodziny, 2013, 3, s. 10.

⁶⁹ M. Tunkiewicz, *Rodzina adopcyjna a potrzeby dziecka*, Studia Redemptorystowskie, 2011, 9(2), s. 170.

sieroctwo emocjonalne, czyli duchowe, to zjawisko subiektywne i występuje jako wewnętrzne poczucie izolacji emocjonalnej w rodzinie (...). Dziecko z takiej rodziny ma poczucie samotności i opuszczenia. Zanika potrzeba miłości i psychicznego zrozumienia. Powstałe na tym gruncie patologie mają swoje odbicie w jakości wychowywania dziecka, które pozostawione samo sobie nie potrafi poradzić sobie z narastającymi problemami. Czuje się zagubione i nieszczęśliwe⁷⁰.

Również Agnieszka Franczyk zwróciła uwagę na to, że sieroctwo duchowe

może także pojawić się samoistnie na tle braku zrozumienia i miłości w rodzinie, przy zaspokajaniu potrzeb biologicznych dziecka. Zdarza się, że doświadczają go dzieci ze środowisk rodzinnych funkcjonujących prawidłowo pod względem opiekuńczo-wychowawczym. Jest ono bowiem w wielu przypadkach ukryte za pozorami dobrego współżycia w rodzinie lub oznakami komfortu materialnego⁷¹.

Bryce: *Gdy dorastałem rodziców nie było. W liceum myślą, że to fajnie, bo możesz imprezować, kiedy chcesz, ale jak jesteś dzieckiem to *** smutnie*⁷².

Powyższe słowa zawierają w sobie kwintesencję wszystkich definicji, jakie zostały zamieszczone powyżej. Odbiór wizualny rozmowy psychologa z Bryce'em, podczas której pada powyższy cytat jest niezwykle wzruszający, ponieważ można w niej zaobserwować, ile smutku, żalu i bezsilności ma w sobie ten bohater, jak wyniszczające były dla niego te wszystkie samotne dni, a także brak okazywania uczuć ze strony jego rodziców.

Podsumowanie

Obraz relacji młodzieży z rodzicami, jaki został ukazany w analizowanych serialach może odzwierciedlać wiele kwestii życia powszedniego młodzieży w realnym świecie. Seriale ukazują istotne aspekty życia adolescentów. Zwracają uwagę na problemy oraz kwestie konfliktowe, które mogą umknąć w codziennym życiu. Różnorodność typów rodzin oraz systemów wychowania w rodzinie, jaki został zaprezentowany w serialach „Euforia” i „13 powodów” pokazuje również, jak różnorodne jest społeczeństwo, w jaki sposób można dostrzec i zwalczać narastające nieporozumienia w rodzinie. Kultura popularna dotyka coraz większej części życia każdego człowieka i należy zwracać uwagę na każdy jej aspekt, ponieważ jej obserwacja może przynieść istotne wnioski.

⁷⁰ Szwedzik A., *Skutki sieroctwa dziecka w wymiarze społecznym, moralnym i osobowościowym w wyniku emigracji rodziców*, Homo et Societas, 2019, 4, s. 55.

⁷¹ A. Franczyk, *Poczucie sieroctwa duchowego jako efekt zaniedbania*, Kultura – Przemiany – Edukacja, 2015, 3, s. 182.

⁷² Serial „13 powodów” – sezon 3, odcinek 8.

BIBLIOGRAFIA

- Anioł J., „Gorsza” i „lepsza” popkultura. O „kłopotliwych” obszarach kultury popularnej w perspektywie pedagogiki krytycznej, [w:] *Pedagogika kultury popularnej – teorie, metody i obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2016.
- Brańgel J., *Skutki rozvodu rodziców – z perspektywy dorosłego życia*, Rocznik Socjologii Rodziny, 1999, 11.
- Cardwell S., *Czy telewizja jakościowa jest dobra? Różnice gatunkowe, oceny oraz kłopotliwa kwestia krytycznego osądu*, przekł. D. Kuźma [w:] *Zmierzch telewizji? Przemiany medium. Antologia*, red. T. Bielak, M. Filiciak, G. Ptaszek, Warszawa 2011.
- Drabina A., *Męskość i homoseksualizm w popkulturze – tożsamość gejów w wybranych współczesnie filmach i serialach. Zarys problematyki*, [w:] *Genderowe filtry. Różnorodność doświadczenia i percepcji płci w przestrzeni publicznej i prywatnej*, red. D. Majka-Rostek, E. Banaszak, P. Czajkowski, Wrocław 2015.
- Dybiach A., *Sytuacja wychowawcza w nowych typach rodzin a zagrożenie niedostosowaniem społecznym*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Katowice 2016.
- Dyrdół M., *Relacje rodzice-dziecko i ich prawne konteksty*, Wydarzenie w Rodzinie, 2014, 10.
- Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – w i pomimo czasów ponowoczesnych*, red. J. Aksman, J. Pułka, Kraków 2012.
- Dzierżanowski J., *Psychospołeczna sytuacja dziecka w małżeństwach rozwodzących się*, [w:] *Rodzina w nurcie współczesnych przemian*, red. D. Krok, P. Landwójtowicz, Opole 2010.
- Edukacja, wychowanie, poradnictwo w kulturze popularnej*, red. M. Kondracka, A. Łysak, Wrocław 2009.
- Franczyk A., *Poczucie sieroctwa duchowego jako efekt zaniedbania*, Kultura – Przemiany – Edukacja, 2015, 3.
- Gil A., *Wychowani w kulturze pop – patrząca młodzież w trzech odstonach*, [w:] *Edukacja, wychowanie, poradnictwo w kulturze popularnej*, red. M. Kondracka, A. Łysak, Wrocław 2009.
- Godzic W., *Telewizja – najważniejsze medium XX wieku*, [w:] *Telewizja i jej gatunki. Po Wielkim Bracie*, red. W. Godzic, Kraków 2004.
- Golka M., *Socjologia kultury*, Warszawa 2008.
- Hopfinger M., *Literatura i media po 1989 roku*, Warszawa 2010.
- Ignatowski G., *Kształtowanie zaufania w rodzinie podstawą życia społecznego i zawodowego*, Pedagogika Rodziny, 2013, 3.
- Jakubowska-Baranek J., *(Nie)osiąganie autonomii psychicznej u młodzieży w kontekście relacji z rodzicami*, [w:] *Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami*, red. E. Karmolińska-Jagodzic, Leszno 2016.
- Jakubowski W., *Edukacja wobec kultury globalnej (media i kultura globalna jako wyzwanie edukacyjne)*, Kultura – Historia – Globalizacja, 2007, 1.
- Jakubowski W., *Edukacja w świecie kultury popularnej*, Kraków 2011.
- Jakubowski W., *Media i kultura popularna jako obszar studiów nad edukacją*, Studia Edukacyjne, 2014, 30.
- Jakubowski W., *Pedagogika popkultury – prolegomena*, [w:] *Pedagogika kultury popularnej – teorie, metody i obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2016.
- Jakubowski W., *Fifty Years After, czyli kilka refleksji o dzisiejszej kulturze młodzieżowej*, Studia Edukacyjne, 2017, 46.
- Jakubowski W., *Popkulturowe ilustracje utopii społecznych, czyli o edukacyjnym potencjale kultury popularnej*, [w:] *Utopia a Edukacja*, 2020, 4.
- Kawula S., *Rodzina jako grupa i instytucja opiekuńczo-wychowawcza*, Toruń 1998.

- Kawula S., Brągiel J., Janke A.W. red., *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń 1998.
- Kiwior W., *Edukacyjne i socjalizacyjne aspekty kultury popularnej. Fascynacje literackie młodych Polaków*, Ogrody Nauk i Sztuk, 2014.
- Kliś M., *Konflikt pokoleń w rodzinach dorastającej młodzieży*, Państwo i Społeczeństwo, 2011, 3.
- Konarzewski K., *Jak uprawiać badania oświatowe: metodologia praktyczna*, Warszawa 2000.
- Kowalska M., Goździalska A., Jaśkiewicz J., *Cierpienie w samotności wśród ludzi – o samotności dziecka we współczesnej rodzinie*, Państwo i Społeczeństwo, 2013, 13.
- Kultura i edukacja (konteksty i kontrowersje)*, red. W. Jakubowski, Kraków 2010.
- Lutka K., *Antologia: stara/nowa forma serialu: czyli ile twarzy może mieć bohater [w:] Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015.
- Łukowski M., *Film seryjny w programie telewizji polskiej (lata 1959-1970)*, Warszawa 1980.
- McQuail D., *Teoria komunikowania masowego*, Warszawa 2008.
- Melosik Z., *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*, [w:] *Edukacja – społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*, red. M. Cyłkowska-Nowak, Poznań 2000.
- Melosik Z., *Mass media, tożsamość i rekonstrukcje kultury współczesnej*, Poznań 2012.
- Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami*, red. E. Karmolińska-Jagodzik, Leszno 2016.
- Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015.
- Mikołajski B., *Czego Jaś nauczył się z telewizji? [w:] Dzieci i młodzież w kręgu oddziaływania mediów i grup rówieśniczych – w i pomimo czasów ponowoczesnych*, red. J. Aksman, J. Pułka, Kraków 2012.
- Mitologie popularne*, red. S. Czaja, Kraków 1994.
- Młodak D., *Jakość relacji międzypokoleniowych między młodzieżą licealną a jej rodzicami*, [w:] *Międzypokoleniowe relacje młodzieży z rodzicami*, red. E. Karmolińska-Jagodzik, Leszno 2016.
- Muszyńska K., *MUSISZ TO OBEJRZEĆ! Analiza funkcjonowania oraz oddziaływania seryjności i serialu telewizyjnego w kulturę popularną*, [w:] *Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015.
- Pedagogika kultury popularnej – teorie, metody i obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2016.
- Pedagogika rodziny, Obszary i panorama problematyki*, red. S. Kawula, J. Brągiel, A.W. Janke, Toruń 1998.
- Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, tom 1, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011.
- Rudnicka K., *Edukacja mimowolna. W poszukiwaniu nowych przestrzeni edukacyjnych w społeczeństwie konsumpcyjnym* [w:] *Kultura i edukacja (konteksty i kontrowersje)*, red. W. Jakubowski, Kraków 2010.
- Sigda K., Matusiak R., *Dysfunkcyjność współczesnej rodziny skutkiem różnego rodzaju uzależnień*, Społeczeństwo i Rodzina, 2016, 46.
- Smoręda A., *Internetowy serial telewizyjny. Netflix i jego konkurencja, a tradycyjna telewizja*, [w:] *Między trendem a tradycją. Kulturowe oblicza seriali*, red. B. Panek, A. Wójtowicz, Lublin 2015.
- Sokołowski M., *Mass culture versus popular culture*, Olsztyn 2012.
- Stachówna G., *Seriale – opowieści telewizyjne*, [w:] *Mitologie popularne*, red. D. Czaja, Kraków 1994.
- Szumera M., *Biografie na Facebooku*, [w:] *Pedagogika kultury popularnej – teorie metody, obszary badań*, red. W. Jakubowski, Kraków 2017.
- Szwedzik A., *Skutki sieroctwa dziecka w wymiarze społecznym, moralnym i osobowościowym w wyniku emigracji rodziców*, Homo et Societas, 2019, 4.

- Tunkiewicz M., *Rodzina adopcyjna a potrzeby dziecka*, Studia Redemptorystowskie, 2011, 9(2).
- Wierzba P., *Edukacja w czasach popkultury. Pedagogika kultury popularnej we współczesnej praktyce edukacyjnej*, Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja, 2015, 18, 2.
- Wiśniewska A., *Seriale telewizyjne i jego bohaterowie w przestrzeni edukacyjnej*, Przegląd Pedagogiczny, 2007, 1.
- Wrzochul-Stawinoga J., *Między fikcją a rzeczywistością, czyli po co i dlaczego ogląda się seriale paradokumentalne*, Kultura Popularna, 2015, 2.
- Zaborowska A., *Zbyt wczesna inicjacja seksualna kobiet jako współczesna patologia i zagrożenie dla funkcjonowania rodziny*, [w:] *Prawne, administracyjne i etyczne aspekty wychowania w rodzinie*, tom 1, red. S. Bębas, E. Jasiuk, Radom 2011.

Filmografia

- Serial „13 powodów”, Brian Yorkey – sezon 1-4, 2017- (...).
- Serial „Euforia”, Sam Levinson – sezon 1-2, 2019- (...).